

LAURENCE
BENAÏM

*A XX. század legnagyobb
divattervezőjének élete*

YVES
SAINT
LAURENT

EURÓPA
KÖNYVKIADÓ
BUDAPEST, 2017

– Középkoroktól kezdve – mondja – egyrészt ott volt a család, az otthon vidámsága, a világ, melyet a rajzaimmal, a jelmezzel, a színházzal teremtettem, másrészt a katolikus iskola kínszenvedése, ahol kitaszított voltam.

Az iskola egy másik diákja, a mascarai François Catroux jól emlékszik Yves-re:

– Bejáró diák volt. Felfigyeltem rá az udvaron: a bentlakók fekete köpenyt viseltek, ő viszont tyúklábmintás zakót, bordó mellénnel és flanelnadrággal. Úgy festett, mint egy angol Oránban. Harmadikos lehetett. A szüneteket egyedül töltötte, a kápolna ablakába könyökölve. Nem játszott senkivel. Nem keresett barátokat. Magányos volt.

Oránban, ahol a szóbeszéd határozza meg a kapcsolatokat és gyűlölködéseket, rengeteg a szenvedés. A bátorság alamuszin elbújik a lemondás mögé. Ebben a városban, ahol a vastag karkötőt viselő máris „sznob”, ahol a Párizsból visszatérő, rózsaszín inges fiatalember csakis „ferde hajlamú” lehet, gránitszilárdsággal tartja magát a konformizmus. Hiába lenyűgöző a kilátás, az ember mindig nekiütközik valaminek. A napsütésnek. Az ostobaságnak. A múltnak. A közösségek egymással szembeni bizalmatlanságának, a megvetés családi örökségének. A boldogságnak, amikor az elviselhetetlenné válik. A jó ízlésnek. Oránban össze kell törni, hogy máshol, a tenger túlsópartján újjászülethessünk. Tizenöt évesen Yves Mathieu-Saint-Laurent elolvassa *Az eltűnt idő nyomában*-t Marcel Prousttól. Bizonyára olvasta a *Szodoma és Gomorrá*-ban: „Bűnüket sokkal kivételesebbnek tartják, mint amilyen, elvonnak a világtól attól a naptól fogva, hogy a bűnt felfedezik, bár

már régóta – azaz régebben, mint mások – hordozták magukban, mit sem tudva róla.”* Ettől a perctől kezdve a közvetlenség, melylyel Yves ehhez vagy ahhoz az emberhez fordul, csak egyik arca a személyiségének. Képtelenség egységes egészzé illeszteni ezeket az arcokat: mintha maguktól, szinte ördögien újra széthullanának. Ideges nevetések, melyeket arcát a kezébe temetve hirtelen elrejt. Hosszú hallgatások, mintha valaki más lelkébe húzódná vissza. Mint a romantikus könyvek hősei, egyetlen pillanat alatt csap át nevetésből hallgatásba. Minden „félelmetes”, „borzalmas”. Vagy éppen „csodálatos”.

Ekkoriban válik olyanná a szobája, mintha az álmok terme lenne. „Mindig csókra vágysz majd, ez lesz. Igen, ez!”, írja egy Cocteau-t idéző vörös-fekete rajz alá. Két, egymáshoz érő, lehunyt szemű profil, a férfi haja olyan, mint a villám, a nőé, mint a felhő. Yves párducmintás szövettel takarta le az ágyát, és két függönnyel baldachinossá alakította. Erősen különbözik a többiektől. Vajon hogyan találja meg a helyét abban a jövőben, melyet a háború utáni polgárság szán a gyermekeinek? Vagy azokban a közterületekben, melyeket az *Elle* jelentet meg 1948-ban: „A pisze orrú nők nagyon kacérak”, „A vastag szemöldökű férfiak férfiasak”, vagy éppen „A kövér férfiak jó férjek. Szeretetteljesebbek, vidámabbak, társaságkedvelőbbek, nem hangulatemberek. A magas, karcsú férfi, a hölgyek kedvence, Hollywood büszkesége általában ideges fajta, és hajlamos a melankóliára.”

Yves hosszú órákat tölt a szobájában, ír, vízfestékekkel zsánerképeket fest a Moulin Rouge-ba képzelt jelenetekről. Egy szmokingos, viaszolt bajszú férfi trónol menyasszonyai, a „dús keblű szőke”, a „csinos és szépséges barna”, az „érzékeny, karcsú, szép lábú vörös” között. Egyetlen kacér mozdulat, pillantás sem kerül el a figyelmét. A nők meztelenek, csak ékszereiket és fekete harisnyájukat viselik, szép mellűek, sztárhoz illő lábukon piros szandállal csimpaszkodnak a férfiba, akin már csak nadrág van. Rhett Butler hasonmása izmos testű, nadrágja fölött fekete szőr, szétvetett lábai

* Jancsó Júlia fordítása.

fordított Y-t formáznak. „Don Juan leszel.” Yves történeteket is ír, melyben mindig hűtlen asszonyok szerepelnek, akik „csúnya, öreg, gazdag és befolyásos” férjet választanak, és „jóképű, fiatal, de szegény, munkásszármazású” szeretőt. A nő piros kosztümben tűnik fel, széthúzza a színpad bordó függönyét, megsimítja a férje kopasz fejét, aki a szőke, ingujjas szeretőt nézi. „Minden nő ribanc, kivéve, akit szeretünk!”

A ceruzával megvonalmazott nagy füzetekbe fekete tintával lemásolja a *Marianne szeszélyei*-t Alfred de Musset-től, de mindenekelőtt pirossal Gustave Flaubert *Bovaryné*-jét. A házasságtörő asszony, akit gyötör az unalom a vidéki városban, „Párizsban élni, vagy meghalni” szeretne. Sorsdöntő olvasmány. Yves Saint Laurent életében és munkájában később mintha minden erre a témára reflektálna. Bovaryné egyedül van, hatalmas fehér ruhában, melynek redői lágy hullámokat vetnek. Hátat fordít egy férfinak, aki kékes illúzióként jelenik meg. Öltözéke fátyolként borul a kert kerítésére. Yves egy szerelmi jelenetet is rajzol, mely Lheureux úr, a rőfös eresze alatt játszódik. A csúf, szemüveges kereskedő meglesi a szeretőket. Újra megjelenik a könyvnek azon a pontján, ahol Bovaryné így kiált fel: „Szemérmetlenül visszaél a nyomorúságommal, uram! Csak szánandó vagyok, nem eladó...”^{*} Ahogy *Az eltűnt idő nyomában*, úgy a *Bovaryné* is az inspiráció, az azonosulás forrása lesz. Yves megfigyeli Emma kisasszony kis cipőjét, „nagyszabású álmait és szűkös házat”. Vízfestékek alkotja meg a jeleneteket, miután a legapróbb részleteiket is tanulmányozta, az álmodozó alaposágával, aki lehunyja a szemét, hogy jobban láthasson: „a ruhája halvány sáfránysárga volt, alul három leveles babarózsacsokorral kissé felfogva...” Lerajzolja a képeket, melyek megmozgatják a képzeletét, ott, a Vaubyessard-kastélyban, a ruhák, fehér kesztyűk és pazar hajkoronák ragyogó forgatagában. Minden lap egy kis jelenet, sötét tájkép előterében ölelkező szeretőkkel, férjekkel, akik színházi díszletként kártyáznak, kárpitokkal, gyertyatartók-

* A kötetben szereplő Gustave Flaubert: *Bovaryné* című művéből idézett részleteket Pór Judit fordította.

Madame Bovary, a tizenöt éves Yves illusztrációival. 1951

kal, festett termekben. Vagy páholyt látunk, egy pár kesztyűvel a cilinderen. És mindig ott a csillagokkal teleszórt éjszaka. Később minden jelenetet újra megalkot a ruháiban. „Luciát félig-meddig a szolgálói tartották, úgy ment, mirtuszkoszorúval a fején, és fehérebb volt, mint a ruhája fényes fehér selyme...”

Egy másik figyelemre méltó „találkozás”: az *Elfújta a szél* Scarlett O’Harája. A színlapként hajtogatott papírlapon megidézi a színeket és az érzéseket: fekete ruha egy bálban, szűzies fehér, zöld – Scarlett zöldje – övvel, Belle, a jószívű prostituált vörös-ibolyaszínbén...

Yves verseket is ír. Nekilát „Miért beszéljünk a szerelemről” című művének. Mind a tizenhárom lapot aranyos teremtmények,

külvárosi kis szerelmesek díszítik. Egy vörös hajú lány tüzesen pislog a világra. A fátalak finomabbak, mint a lepkeszárnyak. A kecses, dús mellű alakok – különösen a hosszú fekete kesztyűs Annie – Jean-Gabriel Domergue rajzait idézik.

Yves Mathieu-Saint-Laurent Foujita- és Utrillo-másolatokat is készít: az oráni Művészeti Galéria kiállítást szentelt ezeknek a képeknek. Mégis Domergue hatása legerősebb. A grafikus a „pin-up” kitalálójának vallja magát. A század elején érkezett Párizsba, és színésznőket, szerelmi leckéket, a commedia dell’arte szereplőit és gondolázó hercegnőket festett. A negyvenes évek elején készíti el portrészorozatát, melyeken a szalagok és kalapok közt átsüt az erotika, felfedve az igazi párizsi nő titkait.

– Nem szeretem a sorozat-nőket, bármilyen szépek legyenek is – mondta Domergue. – Nálunk, ha az ember feleségül vesz egy nőt, egy egész háremet vesz el. Néhány órára magára hagyja, aztán egy egészen más nőt talál a helyén, egy ismeretlent. Sokarcú, tele van ötletekkel, kiszámíthatatlan. Változó hangulatához igazodva folyton megújul, megváltozik a szeme ragyogása, a ruhája, az apró kis kiegészítők, melyeket oly csinosan visel, a sminkje, a frizurája, a haja színe. Ma kislány, holnap előkelő dáma, aztán érzélgős, vagy épp fiús kölyök.*

Nő. A szó varázsereje Yves-et nem testi gyönyörökre, harcra, birtoklásra indítja, sokkal inkább az azt megelőző rítusra, mely magasabb rendű öröm, mint a hódítás.

Mint az *Elle*-ben folytatásokban publikált, szorongással teli szerelmes regényeiben, melyekben a nők mindig elragadóak és távoliak, és lángra gyúl a kamasz fiú szíve. Tudja, hogy a vágya tárgyát soha nem Caroline-nak vagy Antoinette-nek fogják hívni.

A „káprázatos jelenés”, a „drága” talán Lucienne, az édesanyja, aki este, mielőtt szórakozni indul, hosszú ruhájában megöleli.

* Gérard-Louis Soyer: *Jean-Gabriel Domergue, L'Art et la Mode*, Ed. Sous le Vent/Vilo, Párizs, 1984.

Hisz ő volt az első modellje. Az ajka, a szeme, a tartása, akárcsak Danielle Darrieux-é. A közönség a színésznő mozivászonra való visszatértét ünnepli. Ez alkalommal nem az ártatlan Mozart kisasszony vagy a *Mayerling* Vetsera Máriája, hanem 1950 Bovarynéja. Charles Boyer partnereként játssza el az asszonyt Max Ophüls filmjében. A világ összes nőjét sűríti egy személybe. Felkiáltásai, apró hazugságai alól Yves kihallja a polgárság fojtott zokogását. A rajzain tetten érhető a francia mozi híres, csábító nőinek hatása. Michèle Morgan nadrágos szettjei a *Vágyakozás*-ban, Micheline Presle kalapjai *A test ördögé*-ben, Simone Signoret gagát nyaklánca *Az aranysisak*-ban: a szerelem ezer öröme mind a párizsi nő képét rajzolja meg, a kedvesét, aki sosem veszíti szem elől az érdekeit. Bolond lenne! Yves nem ostoba:

*A nők szeretik a férfiakat
De nem a gyengédségért
Csakis a pénzükért.*

Finom vonalú szemüveget visel napbarnított arcán.

– Magasabb volt, mint a többiek. A bemutatkozása is egyedi. Azt a benyomást keltette, mintha el akarná rejteni a magasságát. Kicsit összehúzta magát. Félénknek tűnt. Ám – teszi hozzá a viszaemlékező – ezt a félénkséget büszkeség hatotta át!

A parton gyakran fehérben, papucsként viselt hancstalpú vászoncipőben látják. Napozik, úszik, néha teniszezik. Nagyon vékony. Az anyák imádják. Mindannyian szeretnék, ha elkészítené Domergue-stílusú portréjukat. Csíkos szoknyában, blúzban érkeznek, hozzák a vásznukat. „Rólam is csinálsz egyet?” Tucatnyi női portrét fest, amiket a hölgyek kiakasztanak a szalonjukban.

– Ezekben a pillanatokban kicsit kívülállókká lettünk – emlékszik vissza Michèle. Úgy tűnik, a gyerekkori barát nők mind szerelmek belé. Fialat lányokká értek.

– A bébinapozóról sortra váltottunk – mondja Simone. Orán nagyon divatos város. Átveszi a szicíliai halászhalka térd alatt összehú-

zott nadrágját, a pulóvereket és a könnyű pamutruhákat, melyek elnyelik a mediterrán hőség erejét. Az első mély kivágások megnyitják Oránban a könnyedebb fűzők korszakát.

Az első meglepetés-partik, az első flörtök időszakában járunk. Yves és Simone szambázni tanulnak. A szieszta még mindig kötelező, de rózsaszín rágógumit rágnak, buborékot fújnak belőle, és éjfélig kimaradhatnak. A legnagyobb attrakció a Neptun mozi Bouiseville-ben. Szabadtéri mozi, kicsit piszkos vászonnal és szőkőkút-játékkal a szünetekben. – Gyalog mentünk, zseblámpával. Tíz percre volt tőlünk. Az volt a lényeg, hogy elengedjenek. Yves-et mindig elengedték. Nekem könnyörögnöm kellett a szüleimnek. Egy kaszinó előtt vezetett el az út, melynek pénz hiányában félbeszakadt az építése. Olyan volt, akár egy elhagyatott habcsók az éjszakában. Arab családok költöztek bele, egyszerűen, a tyúkjaikkal együtt éltek. Nem voltak ajtók. Csak árnyak látszottak. Mindig beleborzongtunk. A kutyák ugattak. Valójában nem fenyegetett veszély, de szertartás lett az ijedség, úgy éreztük, kalandban van részünk.

A Neptun moziban átélük a slowfox izgató borzongását, felfedezik Hitchcockot a *Forgószél*-l, melyben Cary Grant és Ingrid Bergman a „mozitörténet leghosszabb csókját váltják”.

A barátnői szemszögéből nézve Yves átállt a túloldalra. A Saint-Germain-des-Prés kerület oldalára, ahol a hihetetlenül sovány fiatal emberek feketébe öltöznek, és bebopot táncolnak a füstös pincékben. Yves a házuk garázsában megteremti magának az egzisztencialista Párizst. Egyszarvúnak nevezi el a helyiséget. 1951 nyarán járunk. A fehérre meszelt falakra szakállas zenészeket és táncosnőket fest, akik mintha a párizsi Montana bárból, Juliette Gréco és Annabelle törzshelyéről szöktek volna ide. Egyre biztosabbak az ecsetvonásai, a legapróbb részleteket is pontosan megfesti, a bokák ívétől egészen a párizsi háztetőkig. Hangjegyek lebegnek a falon. Tetten érhető a lelkesedés és a gúny, az érzékenység és a cinizmus, az álom és a borotvaéles valóság keveréke. „Az alvó városra ártón borul az egzisztencializmus szelleme...” Egy megkergült tehén alá,

a szerelmeskedő gyerekek és egy magányos múzsa közé Yves oda-másolta Jacques Prévert egyik versét.

*Az éjszakában sorra sercen három gyufaszál
Az első hogy jól lássam arcodat
A második hogy lássam szemedet
A harmadik hogy lássam jól az ajkadat
S hogy emlékezem is minderre kell a vaksötét
Mikor ölelve borulok föled...**

* Gereblyés László fordítása.